

Etiska utmaningar i samband med pandemi

Sammanfattning av uttalande från det franska bioetikrådet Comité consultatif national d'éthique (CCNE) den 13 mars 2020.

Icke-officiell sammanfattning och översättning utförd av Statens medicinsk-etiska råds (Smer) sekretariat.

Bakgrund

I slutet av februari fick det franska bioetikrådet (CCNE) i uppdrag av den franske hälso- och sjukvårdsministern att ta fram ett uttalande gällande de etiska utmaningarna kopplade till vården av patienter med covid-19 samt de begränsande folkhälsoåtgärder som kan komma fattas för att hantera coronavirusepidemin.

Yttrande över etiska frågor i samband med en global influensapandemi

CCNE har i ett yttrande från 2009 (yttrande no. 106) belyst frågan om huruvida vissa grundläggande etiska principer måste stå tillbaka om en svår epidemi skulle bryta ut och samhället hamna i ett nödläge. CCNE konstaterade då att under en epidemi befinner sig ansvariga beslutfattare i ett svårt läge på grund av de många osäkerhetsfaktorer som finns, men inskräpte att de beslut som tas måste utgå från principen om allas lika värde (människovärdesprincipen), och att kampen mot en epidemi inte får leda till att redan existerande ojämlikheter ökar ännu mer.

I det nya uttalandet hänvisar rådet till några av de principer som lyftes i det tidigare yttrandet:

- Människovärde är inte kopplat till nytta i samhället. Om det skulle uppstå brist på medicinska eller andra resurser ska prioritering utgå från jämlikhetsprincipen.
- Svåra epidemier kastar ett särskilt ljus på förhållandet mellan solidaritet och autonomi. Dessa begrepp står inte i en motsatsställning; att respektera varandras autonomi är i sig ett uttryck för solidaritet. Å andra sidan, menade CCNE, kan samhället ha svårt att acceptera att autonomi skulle ge individen rätt att vägra behandling om det samtidigt innebär ökad risk att andra blir allvarligt sjuka.
- Begränsningar av rörelsefriheten och andra tvingande åtgärder för att minska smittspridning måste vara lagenliga, utgå från allmänintresset, vara proportionerliga och strikt nödvändiga. CCNE varnar för att vidta mer långtgående åtgärder än nödvändigt, exempelvis på grund av en inadekvat tolkning av försiktighetsprincipen eller för att visa politisk handlingskraft.

Fokuspunkter och rekommendationer

Med anledning av den pågående coronapandemin lyfter CCNE i sitt uttalande 10 fokuspunkter och ger 4 rekommendationer.

Fokuspunkter

- 1 CCNE menar att den enskilde måste ta sitt medborgerliga ansvar och acceptera att vissa inskränkningar i friheten kan göra det möjligt att öka säkerheten för alla.
- 2 Åtgärder som vidtas måste vila på kunskap och genomtänkta överväganden, inte minst för att inge förtroende. CCNE föreslår att hälsoministeriet inrättar en rådgivande instans bestående av bred akademisk expertis tillsammans med representanter för civilsamhället. Syftet är att de beslut som fattas ska ha så stor acceptans i samhället som möjligt.
- 3 Även om det finns en samhällelig acceptans för åtgärder som begränsar friheten måste de ha lagligt stöd. Beslutsfattare har en grundläggande plikt att förklara syftet med de vidtagna åtgärderna och vad som är det yttersta målet med dem: att solidariskt skydda samhället, särskilt de mest utsatta.
- 4 Risken att smittas är högre i vissa grupper, exempelvis fattiga, hemlösa och personer utan uppehållstillstånd. Beslutsfattare måste ta hänsyn till sociala ojämlikheter i sin strategi för att bekämpa pandemin.
- 5 Sociala medier kan vara en effektiv kanal för information i den rådande pandemin, men också för desinformation. CCNE menar att den kommunikationsstrategi som hittills använts, med generella budskap riktade till en bred allmänhet, kan behöva justeras till förmån för mer riktad och individanpassad kommunikation, i synnerhet till personer som är svår att nå med generella kommunikationsinsatser, såsom psykiskt sjuka, personer med funktionsnedsättning, migranter mm. Kommunikationen med allmänheten bör också involvera fler olika samhällsaktörer för att bli mer målgruppsanpassad och öka tilliten.
- 6 Att dela med sig av sin sjukdomshistoria på exempelvis sociala medier kan bidra till ökad kunskap kring sjukdomen och större förståelse för de åtgärder som vidtas. Detta måste dock ske helt på frivillig basis; respekten för den personliga integriteten och hälso- och sjukvårdssekretessen måste upprätthållas.
- 7 CCNE framhåller att åtgärder som ett land vidtar för att skydda sina invånare kan ha negativa konsekvenser i andra delar av världen. Solidaritet med fattigare länder är nödvändigt i kampen mot sjukdomen.
- 8 Utbrottet har lett till en omfattande mobilisering av det globala forskarsamhället. CCNE framhåller att även i en nödsituation måste forskningen respektera grundläggande forskningsetiska principer.
- 9 Läkemedelsbolagen bör delta i ansträngningarna att bekämpa pandemin och dela med sig av kunskap eller av kandidater till vaccin/behandling utan hänsyn till strikt ekonomiska överväganden.
- 10 En fortsatt spridning av viruset riskerar att leda till brist på intensivvårdsplatser och annan utrustning för att behandla de allvarligaste fallen. I ett sådant läge kan ett behov av

att prioritera mellan patienter med samma behov uppstå. Detta utmanar på ett allvarligt sätt principen om jämlikhet och skulle exempelvis kunna leda till att patienter med covid-19 behandlas på annat sätt än andra patienter. De prioriteringar som görs måste förklaras och får inte strida mot människovärdet. Även i samband med vård och omsorg i hemmet och i boenden för äldre kan etiska utmaningar uppstå. CCNE menar att de som verkar inom vården och omsorgen kan behöva etiskt stöd för att hantera de situationer som kan uppstå.

Rekommendationer

I det rådande läget behöver samhället enligt CCNE mobilisera i en gemensam ansträngning av ansvar och solidaritet. Utöver att vidmakthålla en transparent kommunikation ger rådet fyra rekommendationer:

- Inrätta ett råd med reprenstanter för olika delar av den akademiska världen tillsammans med representanter för civilsamhället för kunna fatta beslut som är förankrade i alla olika delar av det franska samhället.
- Inrätta en etisk stödfunktion för att främja etisk reflexion i samband med organiserandet av intensivvården och omhändertagandet av svåra patientfall.
- Uppmuntra innovation av etiskt hållbara lösningar inom olika domäner.
- Förbered för en snabb oberoende uppföljning och utvärdering av kampen mot pandemim där alla involverade aktörer medverkar, för att stärka beredskapen inför nästa hälsokris.